Nr. 6.

T. II. R. 1925.

3. Wojskowe wiadomości bibljograficzne.

ORGANIZACJA WOJSKA.

W pracy pt. *„Kak woorużałaś riewolucja". T. I. 1918 god. (Moskwa, 1923. Wysszij Wojennyj Riedakcjonnyj Sowiet. Str. 430. 5 mapek.—C.B.W. sygn. 26.243/III.* (Książka wyszła też po niemiecku pt. *Die Geburt der Roten Armee. Wien, 1924, Verl. für Liter. und Pol. Str. 216. — C.B.W. sygn. 27.222/II.)* omawia TROCKI zabiegi około utworzenia w r. 1918 wojska bolszewickiego. Książka opatrzona orjentacyjnym wstępem zawiera przedewszystkiem zbiór materjałów dowodowych, a mianowicie mowy, rozkazy, manifesty i t. d., wydane i wygłoszone w związku z organizowaniem wojska.

PIECHOTA.

NIEZNAMOW—*„Piechota" (Pietrograd, 1923. Str. 202, 5 mapek—C.B.W. sygn. 25.832/I).* W I części swej książki Nieznamow daje obraz ewolucyj, jakie przechodziła co do swej taktyki piechota, poczynając od epoki Fryderyka Wielkiego i Suworowa aż do wojny światowej włącznie. Dalsze części poświęcone są uzbrojeniu piechoty, organizacji „nowej" piechoty, jej taktyce, wyszkoleniu i uzupełnianiu.

TUCHACZEWSKIJ—*„O piechotie". (Smoleńsk, 1923. Str. 59.—C.B.W. sygn. 25.261/II).* Książka Tuchaczewskiego, dowódcy bolszewickiego frontu zachodniego w r. 1920, składa się z 5 szkiców poruszających najważniejsze zagadnienia z dziedziny taktyki piechoty. W pierwszym z tych szkiców pt. „Modne błędy" autor występuje przeciwko niewolniczemu trzymaniu się taktyki drużynowej. Pozostałe szkice poświęcone są walce piechoty, zbliżeniu, obronie i czatom.

Książka gen. ADARIDI, byłego oficera wojska rosyjskiego *(Taktische Verwendung der Maschinengewehre. Berlin, 1925. Eisenschmidt Str. 126 17 rycin.—C.B.W. sygn. 26. 988/II.)* przedstawia na tle przykładów zaczerpniętych z wojny światowej poglądy na taktyczne użycie karabinów maszynowych, uwidocznione zarówno w oficjalnych regulaminach państw, biorących udział w wojnie jak i w fachowej literaturze. Poglądy te uzupełnia gen. Adaridi własnemi spostrzeżeniami, poczynionemi podczas wojny rosyjsko-japońskiej i wojny światowej. Książka gen. Adaridiego rozpada się na następujące rozdziały: 1) Wstęp 2) Ogólne zasady użycia karabinów maszynowych 3) Kar. masz. w wojnie ruchowej 4) Kar. masz. w wojnie pozycyjnej 5) Kar. masz. w walce z płatowcami i z czołgami 6) Różne gatunki broni i karabiny maszynowe.

Uwydatniwszy wielkie znaczenie kar. masz. w dzisiejszej bitwie i to zarówno w natarciu jak i w obronie—podkreśla autor, że jednak czynnikiem rozstrzygającym pozostał po dawnemu żołnierz, a mianowicie jego wartość moralna i wyszkolenie szeregowca a wiedza dowódcy.

Przeciw brakom w wyszkoleniu podoficera we właściwej służbie polowej występuje znany pisarz francuski, mjr. THIERY *(La méthode d'instruction*

dans le cadre d'un combat de bataillon. Paris, 1924, Levrault. Str. XII, 106.—*C.B.W. sygn. 30. 977/I.).* Oparty na gruntownem przygotowaniu i na doświadczeniu wojennem omawia autor wyszkolenie podoficera w szkole strzelca i to od drużyny aż do baonu.

KAWALERJA.

SZAPOSZNIKOW — *„Konnica“ (kawalerijskije oczerki). Izdanije wtoroje (Moskwa, 1923, Wysszij Wojennyj Riedakcjonnyj Sowiet. Str. 266.—C.B.W. sygn. 25.264/II).* Wojna światowa z jej pozycyjnym okresem walk wysunęła zagadnienie czy kawalerja, jako samodzielny rodzaj broni ma swą rację bytu. Praca Szaposznikowa ma na celu możliwie wszechstronne oświetlenie tego zagadnienia, przytaczając poglądy nań wojskowej literatury zarówno rosyjskiej, jak i zagranicznej, oparte na doświadczeniach wojen światowej i rosyjskiej domowej.

Rolę kawalerji w historji wojen, działalność jej jako organu wywiadowczego, oraz jako części składowej dywizji, korpusu i armji omawia w cennej książce kpt. SALMON *(Etude sur la cavalerie. Paris, 1924, Lavauzellle. Str.* 238 1 tabl.—*(C.B.W. sygn.* 27.634/I). Równocześnie rozpatruje autor organizację kawalerji francuskiej w porównaniu z kawalerją zagraniczną.

Fachowa krytyka wyraża się o pracy z uznaniem.

(Rev. d'artillerie, nr. 11/24, str. LXXIX).

ARTYLERJA.

SYROMIATNIKOW—*„Taktika artilerji“. (Moskwa, 1923. Wysszij Wojennyj Riedakcjonnyj Sowiet. Str. 177.—C.B.W. sygn. 25.266/II).* Projekt wykładów autora na młodszym kursie czerwonej Akademji Wojskowej w r 1922/23. Ponieważ program wykładów z taktyki artylerji podzielony był pomiędzy Syromiatnikowa i Bielajewa, przeto do książki Syromiatnikowa nie wszedł dział objęty wykładami Bielajewa, t. j. organizacja artylerji w Rosji Sowieckiej i porównanie jej z organizacją w innych wojskach, wywiad artyleryjski, obserwacja i łączność, obieranie stanowisk, ogień i zaopatrzenie w amunicję oraz wyszkolenie.

Praca Syromiatnikowa składa się z 3 części. Pierwsza z nich omawia użycie artylerji w wojnie ruchowej, druga mówi o zastosowaniu artylerji w poszczególnych wypadkach tej wojny, trzecia zaś o artylerji w wojnie pozycyjnej.

Książka płk. CARACCIOLO pt. *Come combatte l'artiglieria* (*Roma, 1924. Str. 250*) stanowi rodzaj podręcznika do taktyki artylerji. Omawia ona: 1) rozwój poglądów na zużytkowanie artylerji 2) charakterystykę i główne zasady zużytkowania artylerji 3) artylerję w walce pozycyjnej (zaczepnej i obronnej) 4) artylerję w terenie wolnym 5) ogólne poglądy na organizację i ugrupowanie artylerji 6) podział dowództwa i t. d. Kończy pracę zestawienie rodzajów artylerji w różnych wojskach.

(Rev. suisse, nr. 9/24, Nr. 430).

LOTNICTWO.

JACUK — *„Taktika wozdusznogo flota“.* (*Moskwa, 1924, Wysszij Wojennyj Riedakcjonnyj Sowiet. Str. 210.—C.B.W. sygn. 25.267/II*). Na wstępie autor zajmuje się rozważaniem właściwości lotnictwa oraz miejsca, jakie zajmuje ono w całokształcie współczesnych sił zbrojnych. Cz. I poświęcona jest wyszkoleniu oraz technicznym środkom lotnictwa. Cz. II omawia organizację lotnictwa wojskowego, część III zaś jego zastosowanie podczas walki.

Specjalna Komisja złożona z przedstawicieli ministerstwa lotnictwa i instytutu geograficznego a powołana przez angielski *„War office“* dla zbadania i ustalenia sposobów fotografji lotniczej—wydała sprawozdanie ze swej dwuletniej (1920 — 1922) działalności *(Air survey commitee. London, 1923, Hist. Maj. Stat. off.)*, w którem omawia rezultaty swej pracy.

(Bulletin belge, nr. 10/24, Rev. bibl. nr. 10/24, str. 29).

MARYNARKA.

Doniosłemu zagadnieniu całej niemieckiej polityki morskiej od r. 1905 do wybuchu wojny poświęca znany admirał niemiecki TIRPITZ dzieło pt. *Der Aufbau der deutschen Weltmacht. Politische Dokumente. (Berlin, 1924, Cotta. Str. VIII, 460.—C.B.W. sygn. 26. 267/III).* Dzieło to jest właściwie chronologicznie ułożonym zbiorem aktów, oświadczeń oficjalnych, sprawozdań z konferencji i t. d. i to zarówno niemieckich jak angielskich — dotyczących sprawy rozbudowy wojennej floty niemieckiej.

Zapowiedziany II tom tego dzieła obejmie umotywowanie metody walki, proponowanej przez Tirpitza podczas wojny światowej.

Syn znanego admirała niemieckiego, Dr. TIRPITZ rozpatruje na podstawie obfitego materjału oficjalnego oraz danych zaczerpniętych w zarządach doków *(Wie hat sich der Staatsbetrieb beim Aufbau der Flotte bewährt? Eine wirtschaftliche Studie auf Grund des amtlichen Materials. Leipzig, 1924, Koehler.)* zagadnienie budowy okrętów przez przedsiębiorstwa prywatne i na koszt oraz w zarządzie państwa. Książka nosi charakter polemiczny i rozstrzyga zagadnienie na rzecz budowy prowadzonej przez państwo.

(Heerestechnik, Nr. 10/24, str. 320).

SŁUŻBA ZDROWIA.

Były lekarz wojskowy LÉDOUX omawia w książce pt. *Les médecins mobilisés Les héros et... les autres. (Paris, 1924, Levrault. Str. . — C.B.W. sygn. 26. 680/I):* 1) działalność służby zdrowia na froncie, 2) urządzenie nowoczesnego punktu opatrunkowego, 3) środki przeciw zatruciu gazem, 4) formacje sanitarne na froncie i w etapie, 5) rolę służby sanitarnej w głębi kraju i mobilizację lekarzy.

(Rev. d'artillerie, nr. 11/24, str. LXXX).

PRAWO I POLITYKA.

Cze-ka. „Matierjały po diejatielnosti czrezwyczajnych komissij“. (Berlin, 1922. Izdanije Centralnogo Biura partji: socjalistow - riewolucjonirow. Str. 255). — Książka obejmuje 12 szkiców, poprzedzonych wstępem znanego działacza rosyjskich socjal - rewolucjonistów Czernowa. Autorami poszczególnych szkiców są uczestnicy opisywanych wypadków.

WALENTINOW—*Snoszenija s sojuznikami po wojennym woprosam wo wriemia wojny 1914—1918 gg. czast' I. (Moskwa 1920. Str. 136.—C.B.W. sygn. 24.327/III).* Praca Walentinowa wydana pod redakcją Wojskowo - Historycznej Komisji (obecna Komisja dla zbadania i wykorzystania doświadczenia światowej i domowej wojny) obejmuje historję stosunków Rosji z jej sprzymierzeńcami w zakresie zagadnień wojskowo - politycznych od początków wojny do przewrotu bolszewickiego. Zagadnienia z dziedziny zaopatrzenia, stosunków ekonomicznych jak również działań na morzu nie weszły w zakres niniejszej pracy.

W książce pt. *De la guerre à la paix.* (*Paris, 1924, Payot. Str. 254.—C.B.W. sygn. 27. 407/II*) dotyka KLOTZ, obok zagadnień ekonomicznych i finansowych, którym głównie swą pracę poświęca, także i spraw wojskowych, a zwłaszcza polityczno-wojskowych.

(Rev. mil. fr., nr. 11/24, str. 277).

SZENDE poświęca swą pracę pt. *Die Successionsstaaten, geopolitische und wirtschaftsstatistische Angaben. Budapest, 1924, Franklin-Verein.* (*Str. 136.—C. B. W. sygn. 27.405/II*) opisowi tzw. państw sukcesyjnych, tj. tych, którym przypadły części byłej austro-węgierskiej monarchji. Oparty więc częścią na oficjalnych a w każdym razie wiarygodnych źródłach omawia stosunki państwowe i położenie gospodarcze Węgier, Austrji, Polski, Rumunji, Jugosławji i Czechosłowacji.

Praca jest objektywnem przedstawieniem odnośnej sytuacji mniej więcej do połowy 1924 r.

Dużo nowego i wartościowego światła rzuca na przebieg europejskiej, a zwłaszcza niemieckiej polityki z okresu — przedwojennego książka pt. KIDERLEN-WÄCHTER, *der Staatsmann und Mensch* (*Briefwechsel und Nachlass. Hgb. v. Ernst Jäckh. Bd. I-II Berlin, 1925. Deut. Verl. Anstalt Stuttgart. Str. 291 246—C.B.W. sygn. 272.271/II*). Kiderlen-Wächter uchodzi za jednego z najpoważniejszych dyplomatów niemieckich, mających jasny i konsekwentnie realizowany program polityczny.

Książka rozpada się 1) na listy Kiderlena do jego przyjaciółki 2) dziennik Kiderlena, 3) prywatną i urzędową korespondencję Kiderlena z politycznemi osobistościami, 4) korespondencja osób politycznych z Kiderlenem, 5) urzędowe akty francuskie i niemieckie, pozostałe w rękach Kiderlena.

Wszystkie te materjały odnoszą się do okresu czasu między 1888—1912.

Ostatni austryacki minister Spraw zagranicznych hr. JULJUSZ ANDRASSY wydał książkę pt. *Bismarck und Andrassy. Betrachtungen zur Vorgeschichte des Weltkrieges.* (*Leipzig, 1924. Fleischer. Str. 159.—C. B. W. sygn. 26.935/II.*), w której omawia główne linje polityki Bismarcka i ojca swego Andrassego. Autor rozróżnia w polityce Bismarcka dwie fazy: jedną do pokoju wersalskiego w r. 1871 agresywną, wojenną i drugą od tego pokoju do chwili ustąpienia—nawskroś pokojową. Pierwsza miała za zadanie—skupienie Niemiec pod dynastją Hohenzollernów, druga—ubezpieczenie i pogłębienie tego stanu posiadania.

Andrassy był przedstawicielem zdobycia i ugruntowania wpływu austro-węgierskiego na Bałkanie z wykluczeniem Rosji. Autor wielki wielbiciel geniuszu dypl. Bismarcka umie jednak zachować objektywizm, nakazujący mu uznać błędy kanclerza niemieckiego w ostatniej fazie jego rządów.

Książka, oparta na oficjalnym materjale aktów niem. Min. Spr. Zagr., przynosi dużo ważnych szczegółów i rzuca światło na wielkie zagadnienie polityki europejskiej z doby po r. 1871.

STRATEGJA I TAKTYKA.

Kpt. REGELE, (*Kampf um Flüsse. Beiträge aus dem Kriege 1914—1918 Berlin, 1925, Eisenschmidt. Str. VII, 95.—C.B.W. Sygn. 27.466/II*) podkreśliwszy, że walka o rzeki, dotycząca obrony lub sforsowania przejścia przez rzekę nie jest zasadniczo inną formą walki niż wogóle obrona i natarcie lecz tylko wykonaniem ich w specjalnych warunkach oraz wskazawszy doniosłą rolę walki o rzeki zarówno w czasie wojny światowej jak wogóle w dziejach wojen, omawia przedewszystkiem i obszernie walkę o sforsowanie rzeki a następnie krótko obronę. Wywody swe opiera autor na doświadczeniach wojny światowej, ilustrowanych przykładami z tej wojny.

KAKURIN—„*Wstrieczny} boj*". (*Moskwa, b. r. Wysszij Wojennyj Riedakcjonnyj Sowiet. Str. 80.—C.B.W. sygn. 25.919/II*). Jest to skrót wykładów z taktyki ogólnej, wygłoszonych przez Kakurina w Akademji Wojskowej w. r. 1922/23. Autor zajmuje się tutaj głównie zagadnieniem bitwy spotkaniowej, analizując jej istotę i sposoby prowadzenia. Na końcu książki podany jest jako przykład historyczny szczegółowy opis bitwy spotkaniowej, stoczonej pomiędzy 5 rosyjską a 22 austryjacką dywizjami piechoty w dn. 26. VIII 1914 r. na wzgórzach pod Złoczowem.

MICHIEJEW — „*Wojenno-istoriczeskije primiery k prikładnoj czasti taktiki*" *Wypusk I. Izdanije wtoroje dopołniennoje i pierierabotannoje.* (*Moskwa, 1923, Wysszij Wojennyj Riedakcjonnyj Sowiet. Str. 60.—C.B.W. sygn. 25.918/II*). Zadaniem książki jest przypomnienie czytelnikowi najważniejszych zagadnień z taktyki w formie programu, opartego na historycznych przykładach zaczerpniętych z ostatnich wojen, jakie prowadziła Rosja, a mianowicie: światowej, finlandzkiej, polskiej i domowej.

Książka składa się z 3 części: I. znaczenie czynników psychicznych, II. łączenie poszczególnych broni w oddziały, III. dowództwo.

WIERCHOWSKIJ—„*Obszczaja taktika*" *cz. I i II.* (*Moskwa, 1922, Wysszij Wojennyj Riedakcjonnyj Sowiet. Cz. I str. 242. cz. II str. 410 —C.B.W. sygn. 24.613/II*). Jest to pierwszy podręcznik taktyki opracowany w Rosji na podstawie doświadczenia wojny światowej oraz wojen, jakie prowadziła Rosja Sowiecka. Część pierwsza zawiera ogólne zasady prowadzenia wojny, sprawowania dowództwa, rozlokowania wojsk i t. d. Część druga poświęcona jest prowadzeniu bitwy. Autor podaje liczne przykłady zaczerpnięte z wojen, światowej, polskiej i domowej. Ostatni rozdział tej części omawia taktykę powstań i walki z niemi.

Doniosłe i skomplikowane zagadnienie forsowania rzek w wojnie omawia znany pisarz wojskowy płk. NORMAND w książce p. t. *Franchissement des fleuves en présence de l'ennemi. Technique et tactique. Paris, 1924, Fournier.* (*Str. 259. 17 szk.—C.B.W. — sygn. 26.197/II.*). Praca ta rozpatruje zagadnienie pod kątem faktów, zaczerpniętych z dawnych wojen, a mianowicie zaczyna od przejścia Masseny w r. 1799 i przejścia Renu przez Napoleona w r. 1805 a kończy na doświadczeniach wojny światowej t. j. na przejściu Wisły przez Niemców w r. 1915; sforsowaniu Dunaju r. 1915 oraz Piawy przez Austrjaków w r. 1918, Marny przez Niemców w r. 1918 i Dunaju w r. 1918 przez Francuzów.

(Rev. mil. fr. nr. 9/24, Str. 427).

Doniosłe i niejednokrotnie poruszane zagadnienie t. zw. ślepego posłuszeństwa podczas wojny omawia gen. CORDONNIER w pracy p. t. *L'obeissance aux armées. Paris, 1924 Lavauzelle. Str. 267, 1 szkic. — C.B.W. sygn. 27.477/11*) Oparty na osobistem doświadczeniu rozbiera autor krytycznie i nadzwyczaj drobiazgowo wypadki, które się rozegrały w III armji francuskiej, i ostatecznie dochodzi do wniosku, że podczas wojny nie wystarcza być posłusznym lecz należy aż do samopoświęcenia okazać wolę posłuszeństwa.

(Rev. d'art. nr. 11/24, str. LXXVIII).

W doskonałej i wyczerpującej pracy p. t. *Les chemins de fer de l'est et la guerre de 1914 — 1918. (Paris 1924, Levrault. Str. .—C.B.W. sygn. 26.768/II.* przedstawia MARCHAND doniosłą rolę, jaką podczas wojny odegrały koleje francuskie. Autor omawia działalność kolei na początku wojny, a więc mobilizację i koncentrację, następnie zaopatrywanie wojsk, przewóz wojsk, a zwłaszcza przewóz wojsk amerykańskich; przesunięcia wojsk dla celów strategicz-

nych i taktycznych; działalność wojsk po zawieszeniu broni i wreszcie techniczne warunki i środki kolei francuskich zastosowane podczas wojny.

(Rev. de cavalerie, nr. 11/24, str. 760).

W pracy p.t. *Stratégie des transports de ravitaillemet* (*Paris, 1924, Levrault. Str. .—C. B. W. sygn. 26. 768/II*) omawia gen. RAGUENAU rolę, jaką odegrały koleje podczas mobilizacji i koncentracji w 1914 a następnie przy przesunięciach strategicznych i zaopatrzeniu wojsk podczas działań wojennych w ciągu wojny światowej

Równocześnie zwraca autor uwagę na znaczenie środków komunikacyjnych w przyszłych wojnach, a to tem więcej, że do koleji i samochodów ciężarowych przybędą jeszcze czołgi i płatowce.

(Rev. art., nr. 10/24, str. 384; Rev. de cavalerie, nr. 11/24, str. 759).

NAUKA O BRONI.

W pracy p. t. *Smoke tactics.* (*London tactics*). *London, 1924, Gale. Str. 46* omawia ppłk. WORRAL taktyczne użycie dymu na polu bitwy, przyczem wskazuje, że wartość osłony z dymu uwidacznia się zwłaszcza: 1) przy natarciu, dla osłonięcia ostatnich przygotowań, ugrupowania oddziałów i podsunięcia karabinów maszynowych; 2) przy sparaliżowaniu działania punktu oporu; 3) przy natarciu na lasy i wsie; 4) przy forsowaniu rzeki; 5) przy osłonie skrzydła natarcia lub przy wsparciu natarcia skrzydłowego; 6) przy ataku kawaleryjskim za dnia; 7) przy odwrocie; 8) przy symulowaniu natarcia; 9) dla osłony przed wywiadowcami; 10) dla ułatwienia wszelkich uzupełnień; 11) dla zdezorganizowania nieprzyjacielskiego natarcia.

Autor rozpatruje wreszcie zadania artylerji, miotaczy min, piechoty, lotnictwa i czołgów przy zastosowaniu dymu.

(Bulletin belge, nr. 10/24, Rev. bibl. nr. 10/24, str. 13).

Z wielkiem uznaniem przyjęły niemieckie koła wojskowe książkę D-ra HANSLIANA i BERGENDORFFA (*Der chemische Krieg. Gasangriff, Gasabwehr und Raucherzeugung. Berlin, 1920, Mittler. Str. 200.—C. B. W. sygn. 26.998/II*), która zarówno z wojskowego jak i z chemicznego punktu rozpatruje zagadnienie t. zw. wojny gazowej. Dzieło rozpadające się na 4 rozdziały: 1) natarcie gazowe. 2) obrona przeciwgazowa. 3) wytwarzanie dymu i 4) wojna przyszłości, zapoznaje w sposób przystępny z wszystkiemi zagadnieniami, łączącemi się z wojną chemiczną.

(Mil. Wochenbl., nr. 17/24, str. 460/1).

Doskonałą książkę, poświęconą zagadnieniu gazów wojennych zdobyła literatura rosyjska w pracy FISCHMANNA p.t. *Gazowaja wojna* (*Moskwa, 1924. Str. 364*). Autor podnosi teoretyczny i praktyczny dorobek, jaki Rosja wniosła podczas wojny do tego zagadnienia a następnie rozpatruje rzecz gruntownie z techniczno-chemicznego i wojskowego punktu. Autor stara się również wskazać dodatnie humanitarne usługi, jakie poszczególne gazy wyświadczać mogą przy użyciu ich w mniejszych ilościach.

Fachowa krytyka niemiecka wzywa do przetłómaczenia książki na język niemiecki.

GIEOGRAFJA.

PŁATONOW—„*Proszłoje ruskogo Siewiera. Berlin, 1924, Obelisk, str. 105*). W 5 szkicach omawia tutaj prof. Płatonow historję rosyjskiej kolonizacji wybrzeży morza Białego i Syberji.

USTINOW i BIESIADOWSKIJ — *„Sowriemiennaja Rumynia"* (*Moskwa, 1923. Gosudarstwiennoje izdatielstwo. Str. 132.—C. B. W. sygn 25.263*). Książka składa się z 2 części: pierwsza jest to zarys historyczno-polityczny Rumunji, napisany przez Ustinowa, druga zaś zawiera jej opis wojskowo-geograficzny i statystyczny przez Biesiadowskiego.

Materjał, na jakim opiera się książka, jest przeważnie przestarzały.

MAKSIMOW—*„Obszczij wojenno-gieograficzeskij obzor S. S. S. R."* (*Moskwa, 1923, Wysszij Wojennyj Riedakcjonnyj Sowiet. Na prawach rukopisi. Str. 70.—C.B.W. sygn. 30.779/II*). Skrót wykładów autora w Akademji Wojskowej w 1922—23 r. Książka składa się z 3 części: pierwsza z nich obejmuje terytorjum, druga ludność, trzecia zaś materjalne zasoby kraju.

Redaktor znanego wydawnictwa p. t. *Kriegsschauplätze 1914—1918 geologisch dargestellt*, DR. WILSER wydał dzieło *p. t. Grundris der angewandten Geologie unter Berücksichtigung der Kriegserfahrungen für Geologen und Techniker* (*Berlin, 1924, Borntrager. Str. . —C.B.W. sygn. 27.404/II*). stanowiące rodzaj wprowadzenia do wymienionego wydawnictwa.

Geologji wojennej, zagadnieniu tak ważnemu zwłaszcza w czasie wojny pozycyjnej, poświęcono nowe wydawnictwo wychodzące pod redakcją fryburskiego docenta Dr. WILSERA p.t *Die Kriegsschauplätze 1914 — 1918 geologisch dargestellt.* (*Berlin, 1924, Borntrager.— C.B.W. sygn. 27 338/II*). Wydawnictwo to ma zobrazować ukształtowanie i właściwości terenów na wschodnim, zachodnim i południowo-wschodnim froncie, a mianowicie zesz. 1 i 2 obejmą Alzację i Lotaryngję; zesz. 3 teren między Mozą i Mozelą; zesz. 4 teren pod Verdun; zesz 5—Argony i Szampanję; zesz. 6—okolice Reims, La Fère i Ardenny; zesz. 7—Pikardję, Artois i Hennegau; zesz. 8—Flandrję; zesz. 9 i 10—t. zw. Balticum i Białoruś; zesz. 11—Galicję; zesz. 12—Środkową Macedonję i Małą Azję. Dotąd wyszły zeszyty nr. 1, 4, 5, 12—które spotkały się z wielkiem uznaniem fachowych kół niemieckich.

Zeszyty te, opracowane przez różnych autorów, zajmują się ubocznie przebiegiem działań na danym terenie, a głównie omawiają geologiczną budowę tego terenu oraz jego przydatność do budowy rowów strzeleckich, schronów, podkopów, jego wytrzymałość na pociski i t. d.

HISTORJA.

Na podstawie odpisu dokonanego przez L. Chodźkę wydał J. IWASZKIEWICZ — *Joachima Lelewela. Pamiętnik z r. 1830/31. Warszawa, 1924, Inst. Wydawn.* (*Str. XII. 163. — C.B.W. sygn. 27.454/II.*). Pamiętnik ten obejmuje okres od wybuchu powstania do d. 19/6. 1831 i przynosi dużo ciekawego materjału do pierwszych chwil po wybuchu powstania a przedewszystkiem do charakterystyki osoby Lelewela.

ŁAPPO—*„Zapadnaja Rossija i jeja sojedinienije s Polszeju w ich istoriczeskom proszłom"* (*Praga, 1924, Płamia. Str. 225.—C.B.W. sygn. 26.627/I*). Były profesor dorpackiego uniwersytetu Łappo, przebywający obecnie w Pradze Czeskiej, w pierwszej części swej pracy daje przegląd głównych etapów naukowych badań nad etnografją i historją Białej Rusi i Ukrainy z Wołyniem i Podolem. Druga część zawiera wyniki studjów autora nad historją „litewsko-ruskiego państwa" i jego połączeniem się z Polską. Praca cała nosi charakter nieprzychylny Polsce, której autor zarzuca imperjalizm i gnębienie „biało i małoruskiego szczepów narodu rosyjskiego".

WRANGEL—*„Wospominanija" (Berlin, 1924, Słowo. Str. 257.—C.B.W. sygn. 26.782/II*). Ciekawy pamiętnik malujący barwnie życie rosyjskie w epoce Aleksandra II, Aleksandra III i Mikołaja II.

MIELGUNOW — *„Dieła i ludi aleksandrowskogo wriemieni"*. (*Berlin, 1923, Wataga. Str. 341*). Pod tym tytułem wydał prof. Mielgunow szereg szkiców historycznych z epoki Aleksandra I, drukowanych jeszcze przed wojną w różnych wydawnictwach historycznych. Jednakże teraz szkice te zostały gruntownie przerobione i uzupełnione. Książka podzielona jest na 4 części. I. Na granicy XIX w; i II. Cesarz Aleksander I; III. Epoka wojny 1812 r.; IV. Lata mistycyzmu.

PŁATONOW—*„Iwan Groznyj"* (*Pieterburg, 1923, Brokhaus-Effron. Str. 159*). Znakomity historyk rosyjski ujmuje postać Groźnego na tle jego państwowotwórczej działalności, której etapami były walka o dostęp do morza, troska o umocnienie południowej granicy państwa i kolonizacja Dzikich Pól oraz walka z możnem bojarstwem pragnącem jak najbardziej osłabić władzę panującego.

PŁATONOW—*„Smutnoje wriemia"*. (*Praga, 1924, Płamia. Str. 227*). Jest to znacznie skrócona przeróbka wielkiej pracy p. t. *„Oczerki po istorji smuty w Moskowskom Gosudarstwie"*. Autor zastanawia się tutaj nad genezą i skutkiem wypadków przeżytych przez państwo moskiewskie na przełomie XVI i XVII wieku.

PŁATONOW—*„Boris Godunow"*. (*Praga, 1924, Płamia. Str. 280*). Książkę tę można nazwać apologją Godunowa. Autor wykazując jego talent, jako władcy, podkreśla bezpodstawność zarzutów obwiniających Godunowa o zamordowanie carewicza Dymitra.

Wychodzące zeszytami pod redakcją znanego historyka AULARDA dzieło p.t. *1914—1918. Histoire politique de la Grande Guerre* (*Paris, 1924, Quillet. Str. 407.—C. B. W. sygn. 26.263/III*) dobiegło końca. Autorowie pojęli swą pracę szeroko uwzględniając obok wewnętrznej polityki Francji oraz ruchu i kierunku opinji francuskiej w szerokiej mierze zarówno zagraniczną politykę Francji oraz przebieg działań wojennych jak i zmiany gospodarcze wywołane wojną.

Praca wspiera się na materjale źródłowym i uwzględnia literaturę oraz źródła zagraniczne.

Oskar JASZI, były minister gabinetu Karoly'ego — wydał książkę p. t. *Magyariens Schuld, Ungarns Sühne.* (*Revolution und Gegenrevolution in Ungarn. München, 1924, Verl. f. Kulturpolitik. Str. XVI, 250.—C. B. W. Sygn. 27.223/II.*), w której broni przed zarzutami dzisiejszego regimu październikową rewolucję z r. 1918. W żywem ujęciu kreśli też autor przyczyny i późniejsze następstwa tej rewolucji, dalej przewrót komunistyczny w marcu oraz obalenie rządu komunistycznego i objęcie władzy przez adm. Horthy'ego.

Ostatnie niesłychanie dramatyczne momenty przed abdykacją Wilhelma, samą abdykację jego i następcy tronu oraz ucieczkę ich do Holandji przedstawia na podstawie aktów urzędowych i opowiadań naocznych świadków HERZ w pracy p. t. *Die Abdankung.* (*Leipzig 1924, Oldenburg. Str. 100.—C.B.W. sygn. 31.493/I*).

Rzecz napisana przez postępowca, starającego się zachować bezstronność.

HISTORJA WOJEN I WOJSKOWOŚCI.

Wpływ ces. Wilhelma na przebieg działań wojennych podczas wojny światowej i ujemne skutki tego wpływu omawia WAGNER w książce p. t. *Kaiserliche Eingriffe in die Weltkriegführung. Leipzig, 1924, Thalacker. Str. XI, 268—C. B. W. sygn. 27.014/I*). Książka nosi wybitny charakter publicystyczny.

DEJCZ—*Osnowy wojennago choziajstwa i jego istorja.* (*Moskwa, 1923, Wysszij Wojennyj Riedakcjonnyj Sowiet Str. 132.—C. B. W. sygn. 25.265/II*). Książka poświęcona jest zagadnieniu istoty administracji wojskowej, jej powstania, rozwoju historycznego na zachodzie Europy i w Rosji oraz związku z państwem. Szczegółowo omówione są zaopatrzenie wojska, jego rodzaje i przygotowanie przedmiotów zaopatrzenia w związku z reformą socjalną.

WIERCHOWSKIJ—*Oczerki po istorji wojennego iskustwa w Rossii XVIII i XIX w.* (*Moskwa, 1921, Gosudarstwiennoje Izdatielstwo. Str. 254, 11 mapek—C.B.W. sygn 24.614/II*). W 11 wykładach, wygłoszonych na starszym kursie Akademji Wojskowej zimą 1920/21 r., daje Wierchowskij przegląd historji sztuki wojennej w Rosji od czasów Piotra Wielkiego aż do reform Milutina, poprzedzających wojnę rosyjsko-turecką 1877 — 78 r. Książka składa się z 4 części, obejmujących kolejno epoki Piotra Wielkiego, Suworowa, Arakczejewa i Milutina.

KOROLKOW — *„Łodzinskaja opieracja”* (*Moskwa, 1924, Wysszij Wojennyj Riedakcjonnyj Sowiet. Na prawach rukopisi. Str. 163 i 19 mapek.—C. B. W. sygn. 27.244/II*). Jest to zestawienie obfitego materjału faktycznego, opartego dla strony rosyjskiej na źródłach, a dla niemieckiej na opracowaniach. Naogół praca ta nosi dosyć chaotyczny charakter.

LITWINOW—*„Majskij proryw IX armji w 1916 godu.* (*Pietrograd, 1923, Wojennoje izdatielstwo Pietrogradskogo Wojennogo Okruga. Str. 87, 3 mapki.—C.B.W. sygn. 25.921/II*). Autor daje przegląd działań bojowych 9 armji rosyjskiej podczas operacji zwanej „przełomem majowym“. Armja ta, na której czele stał gen Leczycki, złożona z 5 korpusów piechoty i 1 korpusu jazdy, wchodziła w skład wojsk rosyjskiego frontu południowo-zachodniego, zajmując odcinek od linji Skała — Tłuste — Latacz do linji Nowosielica — Bojan na granicy rumuńskiej. Natarcie jej rozpoczęte dn. 2.VI (20-go maja starego stylu) było początkiem ofensywy całego rosyjskiego frontu południowo-zachodniego, znanej pod nazwą ofensywy Brusiłowskiej.

Sowiecka „Komisja dla zbadania i wykorzystania doświadczenia światowej i domowej wojny“. (Komissja po issledowaniju i ispolzowaniju opyta mirowoj i graždanskoj wojny) wydała w latach 1923—24 3-tomową pracę p t. *„Graždanskaja wojna. Matieriały po istorji Krasnoj armji”.* (*Moskwa, 1923—4, Wysszij Wojennyj Riedakcjonnyj Sowiet. T. I. str. 508, 1 mapa. t. II. str. 226. t. III str. 160.—C. B. W. sygn. 25.260/II*). Pierwszem zadaniem, jakie sobie postawiła Komisja jest zgromadzenie i wydanie rozkazów, odezw, wspomnień uczestników walk, opisów poszczególnych operacyj, historyj oddziałów i t. p. materjałów, odnoszących się do organizacji czerwonej armji i historji wojny domowej. T I. obejmuje okres od przewrotu bolszewickiego do kwietnia 1918 r. t. j. okres tworzenia się czerwonej siły zbrojnej. T. II. poświęcony jest wypadkom na południu Rosji a więc w pierwszym rzędzie wojnie domowej. T. III. zawiera 2 większe szkice poświęcone walkom w Turkiestanie i Bucharze.

Gen. DIENIKIN—„Oczerki russkoj smuty“. t. III. *„Biełoje dwiženje i bor'ba dobrowolczeskoj armji. Maj--Oktiabr,—1918 goda. (Berlin, 1914. Słowo. Str. 272.—C.B.W. sygn. 25.621/II).* Trzeci tom pamiętników gen. Dienikina, napisany w r. 1923 na Węgrzech, obejmuje okres czasu od chwili objęcia przez autora dowództwa rosyjskiej armji ochotniczej po śmierci gen. Korniłowa zabitego podczas szturmu Jekatierinodaru w kwietniu 1918 r. aż do jesieni tegoż roku. Jako punkt zamknięcia tego okresu obrał autor zawieszenie broni na zachodnim froncie wojny światowej. Na ten sam mniej więcej czas przypada śmierć gen. Aleksiejewa (jednego z twórców armji ochotniczej) i ukończenie przez białych 2-ej wyprawy kubańskiej.

„Bor'ba za Pietrograd". 15.X.—6 XI. 1919 goda. (*Moskwa - Pietrograd, 1923, Gosudarstwiennoje izdatielstwo. Str. 283, 7 szkiców—C. B. W. sygn. 26.245/III*). Jest to zbiór artykułów z gazet sowieckich i zagranicznych, wspomnień uczestników walk, rozkazów i t. p. materjałów, odnoszących się do obrony Piotrogrodu przed wojskami białej północno-zachodniej armji gen. Judenicza. Książka ta, jak zaznacza we wstępie jego autor Zinowjew, jest dedykowana przez czerwony Piotrogród—międzynarodowemu proletarjatowi.

Gen. RODZJANKO—*Wospominanija o siewiero-zapadnoj armji. (Berlin, 1921, Presse. Str. 167*). Gen. Rodzjanko, jeden z organizatorów i pierwszy dowódca białych oddziałów w północno-zachodniej Rosji, któremi później dowodził gen. Judenicz, daje w swej książce treściwy lecz wyczerpujący opis utworzenia białego korpusu północno-zachodniego, rozwiniętego później w armję i jego półtorarocznych walk z bolszewikami, zakończonych klęską poniesioną w listopadzie 1919 roku podczas próby zdobycia Piotrogrodu. Autor przedstawia tutaj w bardzo niepochlebnem świetle działalność gen. Bułak-Bałachowicza w szeregach północno-zachodniej armji.

SŁASZCZOW—*Krym w 1920 g.* (*Moskwa—Leningrad, b. r. Gosudarstwiennoje izdatielstwo.—C. B. W. sygn. 68.938/II*). Książka zawiera żywo i ciekawie napisany obraz walk gen. Wrangla z bolszewikami w r. 1920. Szczególnie ciekawy jest okres zimy i wczesnej wiosny, kiedy to gen. Słaszczow na czele nielicznego korpusiku powstrzymał najazd bolszewicki na Krym, stwarzając w ten sposób podstawę dla reorganizacji rozbitych wojsk Denikina, których dowództwo objął w marcu gen. Wrangel.

Książka nosi wybitnie subjektywny charakter. Autor załatwia tutaj osobiste porachunki z gen. Wranglem i szeregiem osób z jego sztabu.

Gienieralnago Sztaba połkownik DOBRYNIN — *Bor'ba z bolszewizmom na jugie Rossii. Uczastje w bor'bie donskogo kozaczestwa. Fiewral 1917. — Mart 1920.* (*Praga, 1921, Słowianskoje izdatielstwo. Str. 123 i 1 mapa—C. B. W. sygn. 1015/II*). We wstępie autor daje krótki przegląd historji dońskich kozaków, wykazując jak ich obyczaje i urządzenia są sprzeczne z duchem bolszewizmu. Czynną walkę z bolszewikami rozpoczęli kozacy w maju 1918 r. Siły ich wynosiły wtedy 17.000 ludzi, a pod koniec roku około 50.000. W r. 1919 i 1920 walczyło w szeregach armji Dienikina od 30 do 50 tysięcy dońskich kozaków. Płk. Dobrynin kończy swą pracę okresem ewakuacji rozbitych wojsk dienikinowskich do Krymu.

Książka jest ciekawym i ważnym przyczynkiem do historji rosyjskiej wojny domowej.

SZULGIN — *1920 god.* (*Sofja, 1922, Russko-bołgarskoje knigoizdatielstwo. Str. 278*). Autor jeden z wybitnych rosyjskich publicystów, znany działacz monarchistyczny, daje w szeregu szkiców napisanych z wielkim talentem obraz odwrotu dienikinowskich wojsk od Odessy ku granicy rumuńskiej, swojej ucieczki na Krym, oraz pobytu w Konstantynopolu ewakuowanych z Krymu wojsk Wrangla.

Zasłużony generał rosyjski DANIŁOW wydał pamiętniki, (*Russland im Weltkriege, 1914—1915. Jena 1924, Fromman. 9 Str. 581, 11 map—C. B. W. sygn. 27.409/II*), które obejmują okres czasu od r. 104 do jesieni 1915. Główny nacisk kładzie autor na rolę, jaką odegrał w wojnie światowej a zwłaszcza w jej początkach współudział Rosji; ta teza wywarła też silny wpływ na opinję zarówno wojskową jak i polityczną dzisiejszej Francji. Niezwykle ciekawy materjał przynosi opis wojskowo-organizacyjnych prac rosyjskich po r. 1904 a zwłaszcza po r. 1910 oraz szczegóły wypracowania przez Szefów

Sztabu francuskiego i rosyjskiego planów strategicznych. Ponadto omawia autor przebieg działań wojennych w r. 1914 — 1915 zarówno na froncie zachodnio-rosyjskim jak i południowo-rosyjskim. Pamiętniki pisane na emigracji w Paryżu (wyszły też najpierw po francusku) pozbawione są materjału źródłowego, a oparte przedewszystkim na osobistych wspomnieniach autora, częściowo zaś na ułamkowej literaturze.

Objektywny lecz pobieżny obraz przebiegu działań wojennych w końcu 1917 i w r. 1918 daje gen. v. SCHOENAICH w książeczce pt. *Die Front in den Krisen des letzten Kriegsjahres. Leipzig, 1924, Oldenburg* (*Str. 34.—C.B.W. sygn. 27. 013/1*). Książka należy do cyklu *„Schriften zum deutschen Zusammenbruch 1918. Hrgb. v. Vetter“*.

Drugi tom dzieła ppłk. REPINGTONA pt. *La première guerre mondiale 1914 — 1918* (*Paris, 1924, Payot. Str. 641. — C.B.W. Sygn. 23. 718/II*) obejmuje czas od kwietnia 1917 do końca wojny. Książka oparta na osobistem zetknięciu się z omawianemi wypadkami i z głównemi osobami tego czasu — dostarcza dużo ciekawego i nowego materjału anegdotycznego. Płk. Repington, przeciwnik Lloyda George'a i polityki ówczesnego rządu angielskiego wytyka błędy Lloyda George'a a zwłaszcza niewyzyskanie odpowiednie materjału ludzkiego Anglji oraz błędne zużytkowanie sił angielskich, których niewspółmierną ilość rzucono na drugorzędne fronty, jak Mezopotamję, Palestynę i pod Saloniki.

Dużo miejsca poświęca autor zagadnieniu naczelnego dowództwa wojsk Entente oraz osobie marszałka Focha, do którego odnosi się z wielkiem uznaniem.

(Rev. mil. fr., nr. 11/24, str. 281).

Deutsches Reichsarchiv wydało dwa tomy dotyczące początku wojny światowej. *Das amtliche Werk. Der Weltkrieg 1914—1918. Die militärischen, Operationen zu Lande. Berlin, 1924, Mittler.* Tom I (*Die Grenzschlachten im Westen. Str. 740.—C.B.W. sygn. 26. 247/III*) dzieli się na dwie części: pierwsza zawiera wstępne szczegóły, a więc omawia zagadnienie wojny na dwa fronty i stosunek sił przeciwnika, przeprowadzenie mobilizacji w państwach Trójporozumienia, rolę kolei niemieckich podczas mobilizacji i rozwinięcia wojsk a wreszcie wojenne warunki gospodarcze Niemiec; druga część opisuje przebieg działań na froncie zachodnim aż do bitwy nad Marną tj. do d. 27 sierpnia 1914 r., przyczem obok materjału znanego przynosi szereg nowych a ważnych wiadomości. T. II (*Die Befreiung Ostpreussens. Str. 410.—C. B. W. sygn. 26. 248/III*) poświęcono obronie Prus Wschodnich a temsamem bitwie pod Tannenbergiem i na mazurskich jeziorach. Nowych nieznanych szczegółów ten tom nie przynosi.

Przy opracowaniu trzymano się—ze względów politycznych—specjalnej metody przedstawienia, mającej uwydatnić, że nie jest to dzieło „Sztabu Generalnego“, osiągnięto zaś tylko to, że pozbawiono dzieło prostolinijności; obok względu bowiem na politykę zewnętrzną brano w rachubę i politykę wewnętrzną a mianowicie wstrzymano się od osądzania działań wybitniejszych generałów, ponadto przyjęto za podstawę przedstawienia nie objektywny stan rzeczy lecz tę sumę wiadomości, jaką o danej sytuacji istotnie posiadało dowództwo niemieckie.

(Mil. Wochenbl., nr. 21—22/24, str. 577—582; str. 609—612).

W III tomie zbiorowo opracowanego dzieła pt. *Im Felde unbesiegt. Erlebnisse im Weltkrieg erzählt von Mitkämpfern. III Bd. Oesterreich, Herausgegeben v. Kerchnawe Hugo, Gen.* (*München, 1924, Lehmann*) wskazuje wydawca na podstawie przywiedzionych faktów, że i w wojsku austryjackiem umiał zarówno oficer jak żołnierz, i to bez względu na narodowość, spełnić zaszczytnie swe żołnierskie obowiązki. Przyczyny ostatecznego rozbicia wojska oraz jego nie-

jednokrotnych załamań podczas wojny widzi wydawca w błędnej polityce austryjackiej, w nieodpowiednim doborze kierujących mężów i w szachownicy narodowościowej monarchji. Książka — podobnie jak dwa poprzednie tomy — ma charakter rehabilitacyjny i propagandowy.

(Heerestechnik, nr. 10/24, str. 319).

Płk. DUFFOUR, profesor historji w Ecole Supérieure de Guerre wydał— jako owoc 5-letniej pracy cykl swoich wykładów pt. *Histoire de la guerre de 1914 — 1918. Paris, 1924, Ecole de Guerre.* Dzieło to, uchodzące za półoficjalny pogląd francuski na dzieje wojny światowej, opiera się na gruntownem przestudjowaniu zarówno materjalu rękopiśmiennego jak i literatury, oraz źródeł odnoszących się do wojny światowej.

Zewnętrznie uderzającym jest sposób obrobienia tematu, w którym przebieg działań roku 1914 obejmuje cały pierwszy tom, podczas gdy drugi tom jest poświęcony okresowi od r. 1915 do końca wojny. Krytyka przyjęła dzieło entuzjastycznie.

(Rev. mil fr., nr. 10/24, str. 135).

Znany gen. turecki DJEMAL AHMED, pasza opisuje w książce pt. *Erinnerungen eines türkischen Staatsmannes. 2 Aufl. München, 1922, Drei Masken-Verl. Str. 392, 2 mapy—C.B.W. sygn. 27.434/II* wspomnienia swoje, obejmujące okres czasu od r. 1913 do końca wojny. Omawia więc ciężką sytuację po zamachu z r. 1913, odzyskanie Adrjanopola, zawarcie zaczepno-odpornego przymierza z Bułgarją, sprowadzenie wojsk. misji niemieckiej, oddanie szkolenia marynarki tureckiej wojsk. misji angielskiej, działalność swoją, jako min. robót publ. przy układach handlowych z Francją i Anglją w celu uzyskania pożyczki. Dużo miejsca poświęca reorganizacji marynarki tureckiej za swego ministerstwa oraz reorganizacji wojska lądowego za min. Enver-Paszy. Ciekawe szczegóły przynosi do faktu zawarcia w r. 1914 zaczepno-odpornego przymierza z Niemcami, do którego przystąpienie zgłosiła Austrja oraz do zabiegów utrzymania możliwie najdłużej neutralności tureckiej po wybuchu wojny światowej. Obszernie przedstawia autor działalność swą podczas wojny na froncie azjatyckim, a więc ekspedycję na kanał Suezki w bitwie pod Gazą, podczas powstania Arabów pod Husseinem i t. d. Interesujące są również uwagi o zaprowiantowaniu wojsk w Palestynie oraz prace w czasie wojny około budowy dróg i kolei w Syrji, Mezopotamji i w Palestynie. Zamyka książkę omówieniem zagadnienia armeńskiego i przedstawieniem stosunku do niego Turcji.

Profesor OPPENHEIMER w pracy pt. *Die Judenstatistik des preuss. Kriegsministeriums. München, 1922, Verl f. Kulturpolitik* (*Str. 48. — C.B.W. sygn. 31.297/I*), występuje w obronie żydów w wojsku niemieckim w czasie wojny i stara się podważyć ujemne dla żydów wywody Arnima i Wrisberga, wypowiedziane w książkach pt. *Die Juden im Heere' eine stat. Untersuchung nach amtl. Quellen. Berlin, 1919* oraz *Heer und Heimat. Leipzig, 1921, Koehler.*

W nadzwyczaj ciekawych pamiętnikach, obejmujących okres czasu od początku wojny aż do likwidacji działań gen. Wrangla na Krymie, opisuje gen. ŁUKOMSKI (*Erinnerungen, Bd. 1 i II. Berlin, 1923, Kirchner. Str. 275+283.— C.B.W. sygn. 27. 438/II*). przebieg wypadków politycznych i wojskowych, w których współdziałał. Część poświęcona zdarzeniom przedrewolucyjnym jest dość powierzchownie przedstawiona, główną uwagę poświęca autor wypadkom związanym z rewolucją i dalszym jej ewolucjom. Obszernie więc opisuje przebieg pierwszych dni na froncie (przytacza ciekawą i obfitą korespondencję prowadzoną między Petersburgiem a Kwaterą Główną), abdykację cara i rozkład wojsk rosyjskich, a następnie okresu dowództwa Brusiłowa i Korniłowa oraz zamachu Korniłowa. Po przewrocie bolszewickim przedstawia próby walki z bolszewikami, jakie podjęto pod dowództwem Aleksiejewa

i Korniłowa, a w dalszym ciągu Dienikina i Wrangla. Specjalnie dużo miejsca zajmuje przedstawienie działań Dienikina, organizacji jego wojsk i jego planów politycznych.

Osobny rozdział końcowy poświęca autor stanowisku Anglji i Francji wobec grup politycznych i wojsk walczących przeciw bolszewikom.

Zbiorowo opracowane dzieło pt. *Der Grosse Krieg 1914 — 1918* uzyskało w świeżo wydanym tomie *(Der Deutsche Landkrieg. III T. Berlin, 1924, Gruyter. Str. XV, 693, 1 nlb. 1 szk.—C.B.W. sygn. 22.426/II)* zakończenie części dotyczącej działań wojennych. Po ogólnym obrazie planów działania Głównego Dowództwa niemieckiego — pozostawiają poszczególni autorowie przebieg operacji na rozmaitych frontach, najwięcej uwagi poświęcają ofensywie niemieckiej z r. 1918 oraz przeciwuderzeniu Focha z 18. VII. 1918 r. Rozdział o wojskowej stronie pokoju Wersalskiego—kończy dzieło.

Przebieg niezmiernie ciekawych obrad i walk poglądów niemieckich naczelnych władz politycznych i wojska w związku z pertraktacjami o zawieszenie broni w r. 1918, przedstawiają materjały zawarte w wydawnictwie urzędowem (pt. *Amtliche Urkunden zur Vorgeschichte des Waffenstillstandes 1918. II-te Verl. Aufl. Berlin, 1924, Dt. Verl. Gesell. f. Politik, Str. XII 290 — C. B. W. sygn. 26. 927/II).* Odnoszące się do tego protokóły posiedzeń, korespondencje, depesze telegraficzne i rozmowy telefoniczne, zgrupowane w szereg rozdziałów dają fascynujący obraz tego dramatycznego okresu i rzucają ciekawe światło na stanowisko rządu i władz wojskowych.

Czynniki te świadome ogromnej doniosłości tego kroku wobec Państwa i historji, chciałyby wzajemnie przerzucić odpowiedzialność za ten czyn na siebie. Z ogłoszonych też aktów wynika, że Naczelne Dowództwo, załamane duchowo zbyt pośpiesznie i w sposób wysoce niezręczny wymogło na Rządzie wszczęcie pertraktacji o zawieszenie broni, mimo że Rząd opierał się temu i pragnął uczynić to nieco później i w innej formie. Powtórnie ogłoszone i o 4 nowe akty powiększone wydawnictwo rozpada się na następujące rozdziały: 1) Pierwsze podstawowe dyskusje w związku z oświadczeniem Nacz. Dow., że nadziei na wymuszenie pokoju zwycięskiego trzeba się wyrzec, 2) Wstępne kroki dla uzyskania pośrednictwa jednego z państw neutralnych; Austro-Węgry podejmują samodzielną akcję; załamanie się Bułgarji, 3) Pogląd Nacz. Dow. na sytuację wojskową, 4) przygotowawcze kroki około pokojowej noty do Prezyd. Wilsona, 5) Nacz. Dow. żąda natychmiastowego wysłania noty. Pierwsza niemiecka nota do Wilsona, 6) Pierwsza Wilsona odpowiedź i odpowiedź niemiecka, 7) druga Wilsona nota i odpowiedź na nią, 8) wojna łodzi podwodnych od 10 - 24 października, 9) trzecia nota Wilsona i odpowiedź na nią, 10) oddzielne zawieszenie broni Austrji i Turcji aż do noty Wilsona z 5 listopada, 11) zawarcie zawieszenia broni.

Skorowidze nazwisk oraz tablice chronologiczne, kończą dzieło.

Nadzwyczaj ciekawe zagadnienie emigracji rosyjskiej w latach między 1917/21 omawia RIMSCHA w książce pt. *Der russische Bürgerkrieg und die russische Emigration 1917—1921. (Jena, 1924, Fromann Str. X, 171 2 mapy — C.B.W. sygn. 26.936/II).* Praca rozpada się na dwie części, pierwsza—omawia walki wewnętrzne z bolszewikami a to w rozdziałach: 1) Powstanie ruchu przeciwbolszewickiego w Rosji, 2) Wojna domowa na południu aż do chwili uznania Kołczaka za Głównodowodzącego i gubernatora państwa (12/6. 1919). 3) Wojna domowa na Wschodzie do chwili uznania Kołczaka przez Dienikina (12/6. 1919), 4) Załamanie frontów na Wschodzie i Południu (czerwiec 1919 — marzec 1920) 5) Wojna domowa na zachodzie (listopad 1918—grudzień 1919). 6) Wojna domowa na Północy (styczeń 1918 — luty 1919), 7) Wojna w roku 1920: a) przedsięwzięcie Wrangla, b) przedsięwzięcie Sawinkowa i Bałachowicza 8) Stan rzeczy na Dalekim Wschodzie w r. 1920.

Druga część pracy, poświęcona zagadnieniu emigracji rosyjskiej a to jej powstaniu, jej odłamów składowych i jej programom politycznym rozpada się na następujące rozdziały: 1) Powstanie emigracji i emigracyjnej prasy, 2) Stosunek emigracji do wojen domowych w Rosji, 3) Programy polityczne emigracji, 4) Partje i koalicje, 5) Kierunki duchowe emigracji.

Obfity wykaz literatury, wykaz osób działających oraz tablice chronologiczne—uzupełniają książkę.

WYKAZ DZIEŁ OMÓWIONYCH